

Kompetensbeskrivning för legitimerad tandhygienist

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Detta är en *Kompetensbeskrivning*. Det innebär att den innehåller rekommendationer om yrkeskunnande, kompetens, erfarenhet och förhållningssätt för reglerade yrken inom hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen svarar för innehåll och rekommendationer.

Artikelnr 2005-105-1

Publicering www.socialstyrelsen.se, oktober 2004

Förord

Socialstyrelsen har sedan 1995 utgivit Kompetensbeskrivningar för sjuksköterskor och barnmorskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter och sjukhusfysiker. Den första av dessa har delvis reviderats genom publiceringen av ”Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska” år 2005. Det är Socialstyrelsens avsikt att publicera kompetensbeskrivningar även för fler reglerade yrkesgrupper.

Kompetensbeskrivningar bygger på ett konsensusförfarande på nationell nivå och uttrycker Socialstyrelsens rekommendationer med avseende på yrkeskunnande, kompetens, förhållningssätt och erfarenhet. Kompetensbeskrivningen kan utgöra ett av flera underlag vid verksamhetstillsyn.

Denna Kompetensbeskrivning för legitimerad tandhygienist har utarbetats av en arbetsgrupp bestående av sex personer. Projektledare har varit *Maria Forsgren* vid Socialstyrelsens Hälso- och sjukvårdsavdelning. I arbetsgruppen har från Socialstyrelsen deltagit *Johan Friskopp* och *Urban Allard*. Övriga deltagare i arbetsgruppen har varit *Kajsa Henning Abrahamsson*, leg tandhygienist, lektor Odontologiska institutionen vid Göteborgs universitet; *Ingela Jägestrand*, leg tandhygienist, Praktikertjänst, *Märit Lindqvist Mörk*, leg tandhygienist, Folktandvården Ljusdal samt *Agneta Wallén*, leg tandhygienist, Folktandvården Södra Bohuslän.

Som stöd för arbetsgruppen har funnits en styrgrupp bestående av följande personer vid Socialstyrelsen: *Agneta Ekman*, *Nils Bäckman* samt *Susanne Gullack Flyrén*.

En referensgrupp har givit synpunkter på arbetet. Följande representanter har ingått: *Brita Bergseth*, Höskoleverket; *Anitha Wijkström*, Sveriges Tandhygienistförening; *Kerstin Öhrn*, Högskolan Dalarna; *Håkan Vestergren*, Sveriges Kommuner och Landsting; *Roland Svensson*, Sveriges Tandläkarförbund; *Anders Wikander*, Sveriges Privattandläkarförening; *Birgitta Jälevik*, Tjänstetandläkarföreningen samt *Raimo Pälvärinne*, Sveriges Folktandvårdsförening;

Bo Lindblom
Avdelningschef
Hälso- och sjukvårdsavdelningen

Innehåll

Förord	3
Definitioner	7
Bakgrund	9
Syfte	10
Översikt av kompetensbeskrivningen	11
Munhälsa i teori och praktik	12
Forskning, utveckling och utbildning	15
Samverkan och ledarskap	16
Referenser	17

Definitioner

Kompetensbeskrivning är en av Socialstyrelsens dokumenttyper. En kompetensbeskrivning innehåller rekommendationer om yrkeskunnande, kompetens, erfarenhet och förhållningssätt för reglerade yrken inom hälso- och sjukvården samt tandvården. Nedan följer definitioner på begrepp som används i detta dokument.

Yrkeskunnande

”Yrkeskunnande omfattar tre typer av kunskaper; kunskaper i den direkta yrkesutövningen (den arbetstekniska delen); kunskaper om de tekniska, ekonomiska, organisatoriska och sociala principer, traditioner och konventioner som arbetet är baserat på (den yrkesteoretiska delen); och kunskaper omkring, vilka avser kunskaper som gör det möjligt att tolka och förstå de sammanhang i vilket arbetet ingår samt kunskaper av kommunikativ art (den allmänbildande delen). Dessa tre delar är en grundläggande förutsättning för yrkeslärande.” (Nilsson, 2000).

Kompetens

”Förmåga och vilja att utföra en uppgift genom att tillämpa kunskap och färdigheter. Anmärkning: ...har följande innebörd lagts bakom orden förmåga = erfarenhet, förståelse och omdöme att omsätta kunskap och färdigheter; vilja = attityd, engagemang, mod och ansvar; kunskap = fakta och metoder – att veta; färdigheter = kunna utföra i praktiken – att göra.” (SIS, 2002).

Förhållningssätt

Med förhållningssätt avses i detta dokument den bakomliggande inställning eller anda som ligger till grund för bemötande eller hur man agerar inför en situation eller uppgift.

Patient

I detta dokument används genomgående benämningen patient oavsett den vårdform där vårdtagaren finns.

Munhälsa/Oral hälsa

”Oral hälsa är en del av den allmänna hälsan och bidrar till fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande med upplevda och fullgoda orala funktioner satta i relation till individens förutsättningar, samt frånvaro av orala sjukdomar” (sid 140, Hugoson, Koch, Johansson, 2003).

Munhälsovetenskap/oral hälsovetenskap

En vedertagen definition av munhälsovetenskap som grund- och forskningsämne saknas. Munhälsovetenskap har en flervetenskaplig inriktning och bildar en helhet med kunskaper hämtade från naturvetenskapliga, främst odontologi och medicin, samt samhälls- och beteendevetenskapliga ämnesområden.

Bakgrund

Den legitimerade tandhygienistens arbete regleras bland annat av Lag (1998:531) och Förordning (1998:1513) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, Patientjournallag (1985:562), Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 1993:20) om patientjournalagen, Läke-medelslag (1992:859), Lag (1993:584) och Förordning (1993:876) om medicintekniska produkter, Strålskyddslag (1988:220), Sekretesslag (1980:100) samt Patientskadelag (1996:799). Även Tandvårdslag (1985:125) är en viktig lag som i första hand reglerar arbetsgivarens ansvar.

Tandhygienistens arbete ska oavsett verksamhetsområde och vårdform präglas av ett etiskt förhållningssätt och bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet samt utföras i enlighet med gällande författningar (lagar, förordningar och föreskrifter). I tandhygienistens yrkesutövning ingår förebyggande såväl som sjukvårdande åtgärder, vilka avgränsas av gällande författningar.

[Sveriges Tandhygienistförening](#) skapade sitt Etiska råd och sina första Etiska regler 1993. Reglerna har reviderats senast i maj 2005. Det finns även en etisk kod utformad av den internationella tandhygienistföreningen (The International Federation of Dental Hygienists).

Den snabba kunskapsutvecklingen inom tandvården ställer krav på kunskaper inom informations- och kommunikationsteknologi. Ökade krav ställs också på både förbättrad kvalitet och kostnadseffektivitet. Förmågan att söka och tillämpa evidensbaserad kunskap är därför viktig för den yrkesverksamma tandhygienisten.

Syfte

Det är Socialstyrelsens avsikt att denna kompetensbeskrivning ska tydliggöra tandhygienistens roll och professionella kompetens och därmed bidra till att ge patienten en god och säker vård.

Legitimation som tandhygienist erhålles på ansökan efter högskolestudier om 80 poäng och tandhygienistexamen. Flera högskolor/universitet erbjuder möjlighet att läsa en sammanhållen treårig tandhygienistutbildning (120 poäng) vilket även ger möjlighet att erhålla kandidatexamen. Inom utbildningen bör kompetensbeskrivningen kunna användas vid utformandet av kursplaner.

Socialstyrelsen utövar stödande och granskande tillsyn över tandvården och tandvårdspersonalen. Kompetensbeskrivningen visar på innehållet i tandhygienistens profession. Den är emellertid inte ett juridiskt bindande dokument men kan tjäna som underlag för Socialstyrelsens verksamhetstillsyn.

Tandhygienistens yrkesområde omfattar munhälsovård för barn, ungdomar och vuxna. Yrket ställer krav på förmåga att samverka med övrig personal inom tandvård, hälso- och sjukvård samt äldrevård och omsorg. Vidare ställs krav på förmåga till självständigt arbete, vetenskapligt förhållningsätt och kunskap om andra kulturer. Socialstyrelsens kompetensbeskrivning har ett övergripande perspektiv utan detaljerad beskrivning av arbetsuppgifter.

De områden inom vilka tandhygienist och tandläkare arbetar sammanfaller till vissa delar. Deras kompetenser skiljer sig åt men kompletterar varandra. De formella begränsningarna inom respektive yrke framgår av innehållet i de aktuella grundutbildningarna och yrkesexamina.

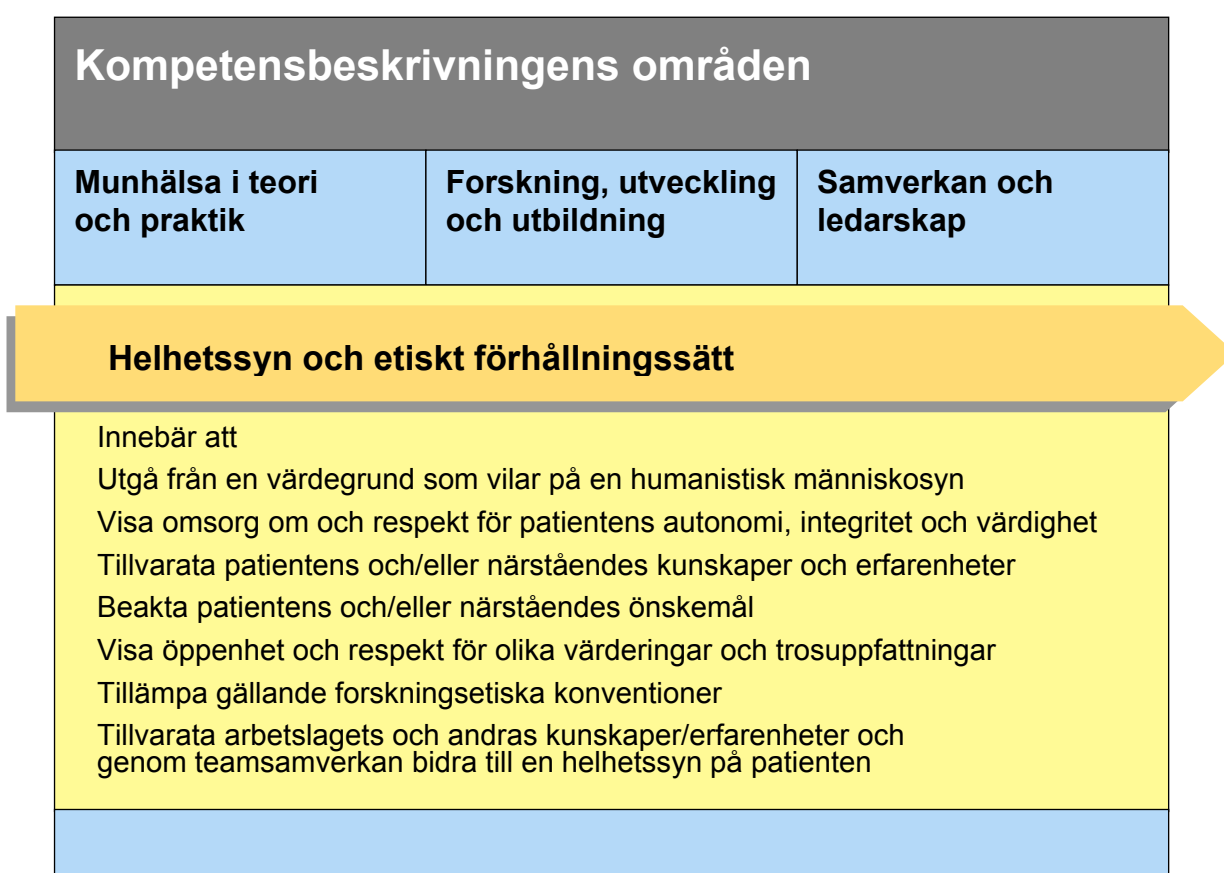
Kompetensbeskrivningen är utformad för legitimerad tandhygienist och gäller följaktligen för tandhygienister med varierande erfarenhet inom yrket. En nyutexaminerad och nyanställd tandhygienist har ett särskilt stort behov av en god introduktion. Tandhygienisten behöver få möjlighet att öva upp sitt yrkeskunnande innan hon/han utför de mera krävande arbetsuppgifterna.

Översikt av kompetensbeskrivningen

Socialstyrelsen har valt att utforma detta dokument som en modell med tre för tandhygienisten väsentliga områden, nämligen:

- Munhälsa i teori och praktik
- Forskning, utveckling och utbildning
- Samverkan och ledarskap

Helhetssyn och etiskt förhållningssätt ska genomsyra samtliga kompetensområden (figur 1).

Figur 1. Kompetensbeskrivningen tar upp tre huvudområden av betydelse för tandhygienistens arbete oavsett verksamhet och vårdform: Munhälsa i teori och praktik; Forskning, utveckling och utbildning samt Samverkan och ledarskap. Dessa områden beskrivs mer utförligt i ett antal kompetensområden vilka i sin tur bruttits ner i olika delkompetenser. Figuren visar hur helhetssyn och etiskt förhållningssätt ska genomsyra tandhygienistens arbete.

Munhälsa i teori och praktik

Kompetens- område	Delkompetenser
Munhälsovetenskap	Ha förmåga att <ul style="list-style-type: none">• tillvarata det friska hos patienten• självständigt observera, bedöma och diagnostisera karies och parodontit• självständigt planera och genomföra munhälsovårdsarbete• utvärdera och följa upp resultatet av munhälsovårdsarbete• observera och bedöma munhälsan hos individer i samtliga åldersgrupper, samt bedöma när behov finns av att överföra eller remittera till tandläkare eller annan vårdgivare• tillgodose patientens munhälsovårdsbehov med hänsyn tagen till såväl fysiska, psykiska som sociala och kulturella behov och förutsättningar• hantera och förskriva läkemedel på ett säkert sätt• observera, värdera, prioritera och vid behov åtgärda förändringar i patientens munhälsotillstånd• uppmärksamma och så långt som möjligt lindra patientens obehag och smärta samt visa empati• föra journal i enlighet med gällande författningar

Främjande av hälsa och förebyggande av ohälsa	<p>Ha förmåga att</p> <ul style="list-style-type: none"> • främja munhälsa hos individer och grupper • inom ramen för sin kompetens identifiera och aktivt förebygga hälsorisker och vid behov motivera till livsstilsförändringar • identifiera och bedöma patientens möjligheter och förmåga till egenvård • informera och stödja patienter och närstående, individuellt eller i grupp, i syfte att främja hälsa och att förhindra ohälsa • motverka komplikationer i munhålan vid sjukdom, vård och förebyggande behandling • förebygga vårdrelaterade infektioner, smitta och smittspridning
Bemötande och information	<p>Ha förmåga att</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa omtanke, lyhördhet och respekt i kommunikation med patienter, närstående och personal • ge patienter och/eller närstående stöd och vägledning för att möjliggöra delaktighet och egenansvar • förvissa sig om att patienter och/eller närstående förstår given information • identifiera patienter som inte själva kan uttrycka sitt informationsbehov, eller som har speciellt uttalade informationsbehov
Undersökningar och behandlingar	<p>Ha förmåga att</p> <ul style="list-style-type: none"> • utifrån en helhetssyn kunna ge patienten förebyggande vård och behandling • självständigt utföra eller medverka i undersökningar och behandlingar och i samråd med tandläkare utföra dennes ordinationer • ifrågasätta oklara instruktioner och ordinationer • identifiera och bedöma behovet av munhälsovårdsinsatser • genom fortlöpande information tillgodose patientens behov av trygghet och välbefinnande vid undersökningar och behandlingar • tillsammans med patienten skapa förutsättningar för behandling och egenvård • identifiera, dokumentera och rapportera avvikelser • utvärdera och följa upp genomförda undersökningar och behandlingar

	<ul style="list-style-type: none"> • hantera medicintekniska produkter enligt gällande föreskrifter och säkerhetsrutiner • arbeta utifrån hygieniska principer och rutiner
Säkerhet och kvalitet	<p>Ha förmåga att</p> <ul style="list-style-type: none"> • följa gällande författningar, rutiner och riktlinjer • hantera känsliga uppgifter korrekt och med varsamhet • använda informations- och kommunikationsteknologi som stöd i arbetet • följa fastställda rutiner för avvikelshantering • agera adekvat i händelse av oprofessionellt yrkesutövande hos medarbetare • medverka i systematiskt kvalitetsarbete och fortlöpande förbättringsarbete • hantera situationer där hot om våld eller risk för skada föreligger • vid behov utföra livsuppehållande åtgärder (hjärt-lungräddning, HLR)
Vårdmiljö	<p>Ha förmåga att</p> <ul style="list-style-type: none"> • reflektera över, motivera och medverka till att utveckla en god vårdmiljö • medverka i arbetsmiljöarbetet • uppmärksamma och aktivt förebygga arbetsrelaterade risker • visa personlig integritet • respektera människors lika värde

Forskning, utveckling och utbildning

Kompetensområde	Delkompetenser
Forskning och utveckling	Ha förmåga att <ul style="list-style-type: none">• söka, analysera och kritiskt granska relevant litteratur och information• medverka i eller bedriva utvecklingsarbete• medverka/inspirera till att ny kunskap implementeras• medverka i forskningsarbete• kritiskt reflektera över befintliga rutiner och vid behov medverka till förändring av dessa• medverka i handledning av studenter och medarbetare i utvecklingsarbete
Personlig och professionell utveckling	Ha förmåga att <ul style="list-style-type: none">• analysera styrkor och svagheter i den egna kompetensen• fortlöpande utveckla den egna kompetensen
Utbildning	Ha förmåga att <ul style="list-style-type: none">• handleda och utbilda medarbetare• medverka vid kompetensutveckling av annan personal inom vård och omsorg• handleda studenter och elever samt bedöma deras kliniska arbete• vara uppmärksam på och lyhörd för andra yrkesgruppers förutsättningar att delta i det förebyggande munhälsovårdsarbetet

Samverkan och ledarskap

Kompetensområde	Delkompetenser
Samverkan i vårdkedjan	Ha förmåga att <ul style="list-style-type: none">• organisera och delta i teamarbete kring patienten• samverka med annan personal inom vård och omsorg genom planering, konsultation och information• genom information och samverkan uppnå kontinuitet, kvalitet och effektivitet
Ledning, planering och organisation	Ha förmåga att <ul style="list-style-type: none">• tillvarata medarbetares, patienters och närståendes synpunkter och förslag för att utveckla och förbättra vården• bedriva munhälsovård på ett kvalitetsmedvetet och kostnadseffektivt sätt• utforma munhälsovårdsarbetet utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet• underlätta forsknings- och utvecklingsarbete• medverka i planering och uppföljning av verksamheten

Referenser

Förordning (1998:1513) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Konsensuskonferens Oral hälsa. A Hugoson, G Koch, S Johansson (red). Stockholm, Förlagshuset Gothia, 2003

Lag (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 1997:10) om förordnande och utlämnande av läkemedel m. m. (receptföreskrifter)

Nilsson L. Samverkan mellan skola och arbetsliv: Om möjligheterna med lärande i arbete, bilaga 1 (i Ds 2000:62). Stockholm, Utbildningsdepartementet, 2000

Patientjournallag (1985:562)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 1996:18) om dokumentation av patientbehandling inom tandvården m. m

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:12) om ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvården

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2000:1) om läkemedelshantering i hälso- och sjukvården

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 1993:20) om patientjournalagen

Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 1998:8) om kvalitetssystem inom omsorgerna om äldre och funktionshindrade

Standardiseringskommissionen i Sverige (SIS). SS 62 40 70 Ledningssystem för kompetensförsörjning – Krav. Stockholm, Standardiseringskommissionen i Sverige, 2002

Tandvårdslag (1985:125)

Övriga dokument av betydelse för kompetensbeskrivningen

Högre utbildning i utveckling – Bolognaprocessen i svensk belysning.
Stockholm, Utbildningsdepartementet, 2004. (Ds 2004:2)

Högskolelag (1992:1434)

Högskoleförordning (1993:100)

Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2002:12) om delegering inom tandvården

Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 1991:4) om användning av fluorider för odontologiskt bruk

Strålskyddslag (1988:220)